

Ekonomska regija Sarajeva u vremenu i prostoru

Rezime

U ovom radu, kao što se to već i iz njegovog naslova može vidjeti, bavićemo se ekonomskom regijom Sarajeva, i to u onom njenom smislu u kome nam se ona pokazuje u vremenu i prostoru.

U vremenu interesantno je njeno profiliranje, njena ekonomska osnova i razvoj, njena potencijalna i stvarna uloga u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

U prostoru do 1992.godine ona se pokazuje kao područje dvadeset šest opština, i to deset opština grada Sarajeva i šesnaest opština iz njegovog gravitacionog okruženja. Obuhvata prostor od 8900 km², sa blizu 800 hiljada stanovnika. Ako je posmatramo u odnosu na Bosnu i Hercegovinu pokazuje se da na nju otpada manje od petine njenog stanovništva i njene teritorije, a oko četvrtina njene zaposlenosti i društvenog proizvoda. Društveni proizvod po stanovniku regije je za oko trećinu viši od prosjeka BiH.

Danas je to područje devet općina Kantona Sarajevo, grada Srpsko Sarajevo i još četiri općine iz Federacije Bosne i Hercegovine. To je prostor od oko 4 hiljade km² sa oko 550 hiljada stanovnika, oko 115 hiljada radnih mjesta, stepenom zaposlenosti ukupnog stanovništva od oko 21% i stepenom nezaposlenosti od oko 40%.

Interesantno je profiliranje regije u budućnosti. Najavljena su istraživanja u okviru rada Agencije za ekonomski razvoj regije, angažmana ekonomskih odjela nekih ambasada, Evropske komisije.

Posebno je interesantna analiza dosadašnje, sadašnje i buduće uloge regije Sarajeva, i to u lokalnom ekonomskom razvoju i globalnom ekonomskom razvoju sa u funkciji pridruživanja Evropskoj uniji.

Pitaje je da li adekvatno profilirana regija Sarajeva može odigrati značajnu ulogu u generiranju i akceleriranju Bosne i Hercegovine i u uključivanju u evropski mrežu regija.

Ključne riječi: ekonomska regija Sarajeva, profiliranje regije u vremenu i prostoru, uloga regije u lokalnom i globalnom ekonomskom razvoju

Uvod

Teritorij Bosne i Hercegovine u toku ovog stoljeća bio je predmet administrativnih, ekonomskih, geografskih, političkih i vojnih regionalizacija. U kontekstu svake od predlaganih regionalizacija Sarajevo i njegova regija su imali posebno mjesto. Sva dosadašnja istraživanja su pokazala i potvrdila da Sarajevo ima obilježja pola, regionalnog centra ili žarišta razvoja šireg prostora.

U ovom prilogu pokušaćemo se osvrnuti na ekonomsku regiju Sarajeva u vremenu i prostoru.

Prema tome, prilog je strukturiran u tri osnovne cjeline: ekonomska regija sarajeva do 2000.godine, zatim ekonomska regija Sarajeva danas i, na kraju, potencijalna regija Sarajeva u budućnosti.

U okviru prvog poglavlja prezentiraćemo dosadašnje profiliranje regije Sarajeva (naučno i empirijski utemeljeno, administrativno određeno i slično). Posebna pažnja biće posvećena regiji Sarajeva kao prostora dvadeset šest opština.

U okviru drugog poglavlja prezentiraćemo formiranje ekonomske regije Sarajeva kao izraza potreba, želja, interesa lokalnih zajednica (općina, odnosno opština). U ovom segmenti biće date i neke osnovne socio-ekonomske informacije.

U trećem segmentu, samo u formi naznaka, daćemo potencijalnu optimalnu regiju Sarajeva, onako kako je vide istraživači i Evropska komisija.

I, na kraju, u zaključku naznačićemo korake koje bi trebalo poduzeti u daljem profiliranju ekonomske regije Sarajeva.

Sastavni dio rada je i izvod iz pregleda korištene literature.

1. Ekonomska regija Sarajeva do 2000. godine

Teritorij Bosne i Hercegovine u toku ovog stoljeća bio je predmet administrativnih, ekonomskih, geografskih, političkih i vojnih regionalizacija. U kontekstu svake od predlaganih regionalizacija Sarajevo i njegova regija su imali posebno mjesto. Sva dosadašnja istraživanja su pokazala i potvrdila da Sarajevo ima obilježja pola, regionalnog centra ili žarišta razvoja šireg prostora.

Početkom dvadesetog stoljeća Sarajevo je bilo okrug u čijem sastavu su bile: pored

današnjih sarajevskih općina, i općine Kalinovik, Foča, Čajniče, Rudo, Višegrad,

Rogatica, Goražde, Sokolac, Pale, Kreševo, Kiseljak, Visoko, Breza, Vareš, Kakanj,

Busovača i Fojnica.

Kao regija Sarajeva u periodu od 1910.godine do ukidanja srezova može se tretirati područje sreza Sarajevo. Srez Sarajevo pedesetih godina činile su općine (trideset): Trnovo, Čajniče, Kalinovik, Kiseljak, Kreševo, Pale, Rogatica, Rudo, Sokolac, Viešgrad, Centar, Fojnica, Travnik, Visoko, Breza, Busovača, Goražde, Foča, Hadžići, Han Pijesak, Ilidža, Ilijaš, Kakanj, Novi Gard, Novo Sarajevo, Olovo, Vareš, Vitez, Vogošća, Zenica. Općine tadašnjeg sarajevskog sreza mogu se grupisati u tri grupe, i to: repulzivne, depresivne i atraktivne.

Pregled administrativnih regionalizacija Bosne i Hercegovine u periodu 1945-2000.godina, pokazuje da je Sarajevo ili njegova regija bilo okrug (1945-46.), srez (1947-48.), oblast (1949-1950.), srez (od 1951. do polovine sedme decenije), potom opština i grad, a nakon 1995. godine kanton sa unutrašnjom strukturom koju čine općine i grad.¹

Po tipu ekonomsko-razvojna regionalizacija, sa efikasnošću investicija kao osnovnim principom, regionalizacija Hadžiomerović 1963/64. kao regiju Sarajevo ili preciznije rečeno subregiju Centralna Bosna definiira područje (22) opština: Banovići, Breza, Busovača, Centar Sarajevo, Fojnica, Kiseljak, Kreševo, Lukavac, Maglaj, Novo Sarajevo, Novi Travnik, Teslić, Tešanj, Travnik, Tuzla, Vareš, Visoko, Vitez, Vogošća, Zavidovići, Zenica, Žepča. Ova subregija je situirana u Prioritetnu zonu razvoja. Neke od opština sarajevske regije situirane su u Komplementarnu zonu i to subregija Istočna Bosna (Pale i Trnovo).

U osnovnim idejama i elementima teorije polova razvoja teoretsko uporište našla je regionalizacija boasnkohercegovačkog prostora iz 1969.godine² U okviru sarajevsko-zeničke makroregije definisane su tri regije: Sarajevo, Zenica i Goražde. Regija Sarajevo je uključivala sljedeće (35) opštine: Stari grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi grad, Ilidža, Vogošća, Ilijaš, Pale, Trnovo, Hadžići, Rudo, Čajniče, Rogatica, Sokolac, Han Pijesak, Vareš, Visoko, Breza, Foča, Kalinovik, Goražde, Olovo, Kreševo, Rudo, Višegrad, Kiseljak, Žepče, Zavidovići, Zenica, Travnik, Novi Travnik, Vitez, Fojnica, Kakanj, Busovača. Prema podacima iz 1991. godine to je prostor od oko 11,8 hiljada km², sa oko 1,3 miliona stanovnika, preko 360 hiljada radnih mjesta, stepenom zaposlenosti od oko 28%.

Kao jedan pogodan okvir posmatranja područja ekonomske regije Sarajeva sedamdesetih i osmadesetih godina uzimano je područje osnovne privredne komore Sarajevo, jer je riječ o određenim društveno prihvaćenim granicama, kao i da se u njihovom okviru sakupljaju informacije i ostvaruju istraživanja, po određenom "službenom" toku stvari, ona se kao takva pokazivala i istraživački pogodnom.³ Ovaj prostor se pokazivao i dovoljno velik da se u njegovim okvirima mogu ispoljavati bitne zakonitosti regionalnog razvoja, ali istovremeno, i dovoljno mali da se pokazuje kao prostor najintenzivnijih gravitacionih uticaja.

Ovaj prostor, kao što je poznato, čini dvadeset šest opština, i to deset opština grada Sarajeva (Stari Grad, Cenatr, Novo Sarajevo, Novi Grad, Hadžići, Ilidža, Vogošća, Ilijaš,

¹ Statistički godišnjaci Zavoda za statistiku Bosne i Hercegovine u periodu 1945-2000.godina, Sarajevo

²Bošnjović, I.(1969.): Regionalizacija i centri društveno-ekonomskog razvoja Bosne i Hercegovine. Sarajevo

³ Istraživanja S.Kamenica, . J.Osmanković i drugi u periodu sedamdesetih do kraja osmadesetih godina,

Pale i Trnovo) i još šesnaest opština, a to su: Fojnica, Kreševo, Kiseljak, Visoko, Breza, Vareš, Olovo, Han Pijesak, Rogatica, Sokolac, Goražde, Višegrad, Rudo, Čajniče, Foča i Kalinovik.

On obuhvata oko 8900 km², sa blizu oko 800 hiljada stanovnika. Ako ga posmatramo u odnosu na Republiku pokazuje se da na njega otpada manje od petine njenog stanovništva i njene teritorije, a oko četvrtine njene zaposlenosti i društvenog proizvoda. Društveni proizvod po stanovniku regije je oko 2400 USD odnosno za oko trećinu je viši od republičkog prosjeka.

Kao gravitaciono jezgro ovako određene sarajevske regije pokazuje se “zajednica deset opština grada Sarajeva”, a preostalih šesnaest opština pokazuju se kao njegovo okruženje.

Na ovako određeno gravitaciono jezgro otpada nešto manje od četvrtine površine Regije, oko tri petine stanovništva, oko tri četvrtine zaposlenosti i društvenog proizvoda, dok za ostali dio regije ti podaci iznose, za površinu preostale tri četvrtine, za stanovništvo dvije petine, za zaposlenost i društveni proizvod četvrtinu. Ovakva koncentracija ekonomskog potencijala u Okruženju prepoznatljiva je i u društvenom proizvodu po stanovniku od oko 3200 USD, koji je za preko dva puta više od njegove vrijednosti za Okruženje.

Ovakav odnos, mogli bismo reći, pokazuje se, za ovu fazu razvoja, kao sasvim prirodan, posebno ako imamo u vidu da je jezgro u okviru ove Regije ekonomski najatraktivnija lokacija (oko 30%).

Medjutim, i unutar jezgra mogu se razlikovati određena specifična područja, i to: “osnovno gradsko jezgro”, “dio šireg gradskog jezgra” i “satelitske opštine Grada”. “Osnovno gradsko jezgro” čine opštine Stari grad, Cenatr, Novo Sarajevo i Novi grad. Riječ je o prostoru na kome se formiralo i razvijalo gradsko jezgro. Na ovom području, na ove četiri opštine otpada oko 70% stanovništva sarajevske aglomeracije, ili oko 40% stanovništva Regije, odnosno koliko i na svih šesnaest opština Okruženja. Tu je koncentrisano i preko 70% ukupnog broja zaposlenih sarajevske aglomeracije ili oko 50% ovog broja u Regiji. Na ovu grupu opština otpada i preko 70% društvenog proizvoda jezgra, odnosno oko 50% Regije.

I u Okruženju, takodje, mogu se razlikovati manje prostorne cjeline. Tako, po kriteriju blizine ekonomskom urbanom jezgrom, u mjeri u kojoj bi to moglo istovremeno govoriti i o snazi gravitacionih uticaja, možemo razlikovati dva uzastopna pojasa, i to: prvi, koji čine opštine koje neposredno graniče s jezgrom, i drugi, koji čine opštine koje nam se u tom pogledu pokazuju kao opštine na drugoj poziciji, odnosno one koje s njim ne graniče.

Prvi pojas čini jedanaest opština, i to, ako idemo u krug od zapada prema sjeveru i dalje prema istoku i jugostoku: Kreševo, Kiseljak, Visoko, Breza, Vareš, Olovo, Sokolac, Rogatica, Goražde, Foča i Kalinovik. U njima živi oko 250 hiljada stanovnika ili oko četiri petine stanovništva Okruženja, odnosno trećina stanovništva Regije.

Drugi pojas čini pet opština, i to: Fojnica, Han Pijesak, Višegrad, Rudo i Čajniče. Na ovu grupu opština otpada petina stanovništva i isto toliko, zaposlenih i društvenog proizvoda Okruženja.

U Okruženju, ako se ono posmatra iz ugla njegovih specifičnih gravitacionih karakteristika, mogu se razlikovati tri grupe opština, odnosno tri karakteristična područja. Ovdje ćemo ih uslovno nazvati: “zapadno magistralno”, “brdsko planinsko” i “podrinjsko”.

Kao “zapadno magistralno područje” čine: Breza i Visoko, koje se nalaze na magistralnom pravcu i koje bi mogle da čine glavnu razvojnu osovinu čitavog područja, a zatim uz njih opštine: Vareš, Kiseljak, Kreševo, Fojnica. Glavna ekonomska obilježja daju dvije osnovne okolnosti: prvo, ekonomsko lokacione prednosti koje proizlaze iz njegovog položaja na magistralnom pravcu i u neposrednoj blizini ekonomsko urbanoj aglomeraciji Sarajeva, i drugo, značajni mineralni resursi koji se u njemu nalaze.

Kao “brdsko planinsko” područje mogu se uzeti opštine: Olovo, Sokolac, Han Pijesak, Rogatica, kompaktan prostor sjeverno od ekonomsko-urbane aglomeracije Sarajeva, i opština Kalinovik, koja se nalazi na njenom krajnjem jugu. Njegovo osnovno i najupečatljivije obilježje je da je to izrazito brdsko planinsko područje, čije su osnovne odlike u ekonomskom pogledu: da se ne nalazi neposredno na osnovnom magistralnom pravcu, zatim, da raspolaže značajnim šumskim bogatstvom, kao i prirodnim uslovima za bavljenje brdsko-planinskom poljoprivredom, i to stočarstvom. Naravno, ono je otvoreno i za industrijski razvoj, koji je u njemu već započeo.

Grupu opština koja se nalazi istočno od ekonomsko-urbane aglomeracije može se uzeti kao “Podrinjsko područje”. To su opštine u dolini rijeke Drine Foča, Goražde i Višegrad, a zatim opštine Rudo i Čajnioče istočno od njih. I ovo područje, u ekonomskom pogledu, bitno određuje njegova prostorna pozicija, koja slijedi iz njegovog položaja između dva važna magistralna pravca, zatim prirodni uslovi za razvoj brdsko-planinske poljoprivrede, i to voćarstva, kao i započeti proces industrijalizacije. Osovina Foča-Goražde mogla bi potencijalno biti generator razvoja ovog područja.

Ovakvo predstavljena sarajevska regija u cjelini, njeni osnovni dijelovi, ekonomsko-urbana aglomeracija Sarajeva, kao njeno gravitaciono jezgro i preostalih šesnaest opština, kao njegovo okruženje, a zatim i njihova područja mogu biti osnovni okvir čijom ekonomskom osnovom i razvojem su se istraživači bavili do 1992. godine.

Bio je to okvir unutar koga su naznačivani gravitacioni momenti, zatim predstavljana njena ekonomska osnova i, na kraju, naznačivani neki elementi jedne moguće strategije razvoja polazeći od rezultata istraživanja.⁴

Strategija naznačava ekonomsko jačanje Okruženja, u prvom redu, preko ekonomskog razvoja određenih centara ili zona unutar Okruženja koje raspolaže komparativnim prednostima u odnosu na ostala područja.

U ovom pogledu posebno bi mogla biti značajna dva područja, i to: dio “zapadno magistralnog područja” na i neposredno oko osnovnog magistralnog pravca u dolini rijeke Bosne, gdje se formiralo Visoko, i u “Podrinjskom području” zona koju čine Foča i Goražde, a koja se nalazi na putu koji bi mogao da povezuje dva važna magistralna pravca.

---

⁴ Vidjeti istraživanja S.Kamenica i J.Osmanković

Jače aktiviranje ova dva poteza ne samo da bi obezbijedilo ekonomsko aktiviranje područja kojima pripadaju nego i Okruženja u cjelini. Sve bi to rezultiralo i određenim pozitivnim efektima na razvoj sarajevske aglomeracije kao gravitacionog jezgra, pa time i na razvoj Regije u cjelini.

Ono što bi dugoročno trebalo imati u vidu je to da se “Zapadno magistralno područje”, a posebno dio oko magistralnog pravca može pokazati kao prava prostorna rezerva ekonomskih tokova koji bi se širili iz gravitacionog jezgra. U jednom dugoročnom periodu ovaj prostor mogli bismo možda da vidimo kao jednu aglomeracionu “maglinu”, jedan aglomeracioni niz koji bi povezivala rijeka Bosna, kao razvojna kičma.

Ovo bi bilo u skladu sa zakonitošću formiranja ekonomsko urbanih koninuma, odnosno regionalnih gradova.

Sa momentom strategije koji smo istakli, bolje reći naznačili mi bismo završili, naravno ograničavajući se na bitno, ovo skiciranje Gravitacione regije Sarajeva do 1992.godine.

Prema tome, u ovom periodu opredjelili smo se da regiju posmatramo u onim njenim okvirima u kojima nam se ona pokazuje kao gravitaciona. Ovako shvaćena regija definiše se kao područje sa izraženom hijerarhijom urbanih centara, međusobno povezanih i komplementarnih. Gravitacionom regijom dominira njen “centralni grad”⁵

U konzistentnom i rigorozno provedenom postupku istraživanja 1992.godine definirana je Sarajevsko-zenička ili regija Centralna Bosna.⁶ Regiju Sarajevo čine (35) opštine: Stari grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi grad, Ilidža, Vogošća, Ilijaš, Pale, Trnovo, Hadžići, Rudo, Čajniče, Rogatica, Sokolac, Han Pijesak, Vareš, Visoko, Breza, Foča, Kalinovik, Goražde, Olovo, Kreševo, Rudo, Višegrad, Kiseljak, Žepča, Zavidovići, Zenica, Travnik, Novi Travnik, Vitez, Fojnica, Kakanj, Busovača. Na oko četritine bosanskohercegovačke teritorije živi oko 29% bosanskohercegovačkog stanovništva. Na prostoru ove regije stvara se oko 35% društvenog proizvoda. Tu je 38% radnih mjesta i oko 29% aktivnih osnovnih sredstava. Područje Regije ima za oko 15% viši nivo razvijenosti mjeren društvenim proizvodom po stanovniku i za oko 28% viši nivo razvijenosti mjeren stepenom zaposlenosti.⁷

U martu 1993. godine Vance-Owenovim planom predloženo je da Sarajevo bude proširena provincija sa 5,54% bosanskohercegovačke površine i 24,07% njenog stanovništva.⁸ Prema planu Owen-Stoltenberg iz 1993.godine predviđen je poseban status Sarajeva (5,54% površine BiH i 15% stanovništva BiH).⁹ Po Washingtonskom sporazumu iz maja 1994.godine predviđeno je formiranje Sarajeva kao distrikta (3% površine i 11,66% stanovništva BiH)¹⁰ Kontaktna grupa u julu 1994. godine takodje je

---

⁵ Hadžiomerović, H.(1980.): Elementi ekonomske teorije regionalnog razvoja, Skopje,. Ed.. Simpozijum Neravnomjerni regionalni razvoj u ekonomskoj teoriji i praksi

⁶ Bošnjović, I.(1992.): Regionalizacija Bosne i Hercegovine. Sarajevo, Ekonomski institut

⁷ Isto, str.1-5

⁸ Begić, K. (1997.): Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma. Sarajevo, str. 116-117.

⁹ Isto, str. □□□□□□□□

¹⁰ Isto, str. 178-181.

Sarajevo definirala kao distrikt pod upravom UN (3% teritorije i 11,66% stanovništva BiH).¹¹

Daytonski mirovni sporazum iz 1995.godine definirao je Kanton Sarajevo kao područje devet općina: Stari grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi grad, Ilidža, Vogošća, Trnovo, Hadžići i Ilijaš. U 2000.godini na ovom području živi oko 384 hiljade stanovnika. Urbanitet Kantona je 88,90. Polaritet je 86,38%. Urbana dominacija glavnog grada Kantona u odnosu na ukupno stanovništvo drugog po veličini grada u Kantonu prema glavnom gradu Kantona je 1,60. Zbog kidanja veza sa drugim centrima Sarajevo je izgubilo preko 27 hiljada impulsa (integracijskih sprega). U ukupnim gubicima ove vrste u Bosni i Hercegovini Sarajevo učestvuje sa oko 25%.¹²

2. Ekonomska regija Sarajeva danas

Ekonomsku regiju Sarajeva danas, početkom dvadeset prvog stoljeća, preciznije rečeno 2003.godine, čine dvedeset opština: Kanton Sarajevo (devet općina: Stari grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi grad, Ilidža, Vogošća, Ilijaš, Hadžići i Trnovo), grad Srpsko Sarajevo (opštine: Stari grad, Pale, Novo Sarajevo, Ilidža, Trnovo, Sokolac, Rogatica) i još četiri opštine iz (Visoko, Breza, Kiseljak, Kreševo) koje pripadaju drugim kantonima u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Naravno, ovo nije konačna lista lokalnih zajednica koje bi mogle biti partneri u Sarajevskom ekonomskom regionu.

Ovako formirana regija izraz je, prije svega, interesa lokalnih zajednica, ali i značajnog angažmana Ureda visokog predstavnika i Evropske unije (CARE QIF I projekta), kao i angažmana jednog broja ambasada lociranih u Sarajevu (npr. Velika Britanija, Švajcarska).

Registracija Agencije za regionalni razvoj Sarajevske ekonomske regije na temelju iskazane volje lokalnih zajednica je okončana u maju 2003.godine.

Zajednička vizija za Sarajevski ekonomski region je «Medjunarodno priznata regija koja valorizira pratnerstvo za održivi razvoj i kreira ambijent ugodnog življenja i uspješnog poslovanja».

Ključna snaga Sarajevskog ekonomskog regiona, kako je predviđeno kroz konsultacijske sastanke, je status regiona glavnog grada Bosne i Hercegovine.

Kao snage na koje se region može nasloniti navode se: atraktivno mjesto za život posebno za mlade, mreža kontakata, ličnih i poslovnih, koja je bitna u izgradnji snažnih kompanija i poslova, središte u intelektualnom smislu, sa akademskim i obrazovnim institucijama koje su donarsle «današnjoj ekonomiji», veliki potencijal mnogim tradicionalnim poslovnim sektorima gdje privatizacija može voditi realizaciji prilika

---

¹¹Isto, str. 207-210.

¹² Federalno ministarstvo prostornog uređenja (1997.): Strategija prostornog uređenja Federacije BiH, Sarajevo,

vodjenih potrebama, pristup prostorima i zemljištima koje odgovaraju potrebama biznisa 21. vijeka, komercijalno razvojne mogućnosti na napuštenim i neiskorištenim prostorima, prirodna baza za turiste i poslovne posjete, trgovački centri, transportna infrastruktura, «banchmarketing» sa uspješnim Evropskim gradskim regionima, «borbu» gradskog regiona u smislu prikupljanja koristi i finansijskih izvora, uspostavljanje partnerstva koje donosi saradnja i jak osjećaj za smjer kojim treba ići, pribavljanje podrške javnog i privatnog sektora, povećavanje šanse za održivi razvoj, pored tradicionalnih faktora, međunarodne veze, kultura, imidž, kao stvari od rastućeg značaja za ekonomski razvoj, itd. Prema tome, ekonomska regija raspolaže tradicionalnim i novim faktorima bitnim za razvoj. Pitanje je kako osigurati maksimalan priliv benefita i šansi, a minimizirati troškove i eliminirati slabosti.¹³

U najkraćem, vizija Sarajevo ekonomski region je «medjunarodno priznata regija koja valorizira partnerstvo za održivi razvoj i kreira ambijent ugodnog življenja i uspješnog poslovanja».¹⁴

To je područje od oko četiri hiljade km² sa oko 550 hiljada stanovnika, oko 115 hiljada zaposlenih, preko 65 hiljada nezaposlenih. U strukturi nezaposlenih dominantni su nekvalifikovani radnici (preko 27 hiljada), zatim kvalifikovani radnici (oko 19 hiljada) i lica sa srednjom stručnom spremom (oko 16 hiljada).

U toku su pripreme za izradu strategije ekonomskog razvoja ekonomske regije Sarajevo, i to njene prve faze socio-ekonomske analize. Posao bi, po metodologiji matrici Evropske unije, trebao startati polovinom godine. Nakon socio ekonomske analize radila bi se SWOT analiza, potom bi se utvrdila vizija, misija, akcioni plan i implementacija dokumenta.¹⁵ Cijeli proces rada bi karakterisala maksimalna transparentnost i otvorenost prema svim sektorima društva, lokalnih i regionalnoj zajednici. Naravno, već postojeći strateški razvojni dokumenti¹⁶ bi bili valorizirani i u mjeri u kojoj se to pokaže opravdanim inkorporirani u strategiju razvoja Ekonomske regije Sarajeva.

3. Ekonomska regija Sarajeva sutra

Ekonomska regija Sarajeva sutra trebala bi respektirati dosadašnje iskustvo u regionalnom razvoju Sarajeva (posebno naučno i empirijski utemeljena istraživanja inovirana nakon aktuelnih političkih događaja), zatim iskustva regionalnog razvoja glavnih gradova slične veličine i sličnih drugih relevantnih društvenih, ekonomskih, urbanih i prostornih karakteristika.

Posebno mjesto trebala bi imati vizija Evropske komisije o ekonomskoj regiji Sarajeva, naponi Ureda visokog predstavnika, kao i drugih predstavnika medjunarodne zajednice.

---

¹³SERDA (2002.): Zajednička vizija za Sarajevo ekonomski region. Sarajevo, str.3.

¹⁴ Isto, str.4

¹⁵ Vidijeti materijale CARE QIF Instrumenti lokalnog ekonomskog razvoja, Strategija lokalnog ekonomskog razvoja itd., predavanja koje je ova organizacija organizirala za predstavnike lokalnih zajednica itd.

¹⁶ Npr. Strategija razvoja Kantona Sarajevo do 2015.godine, Strategija razvoja opštine Centar, Strategija razvoja opštine Stari grad, itd. U fazi izrade su i strategije razvoja opštine i opštine Trnovo.

Za profiliranje buduće ekonomske regije Sarajeva trebala bi biti relevantna i naučna i empirijska istraživanja regionalizacije Bosne i Hercegovine u periodu 1945-1999.godina.

Potencijalno buduću ekonomsku regiju Sarajeva bi mogle da čini dvadeset šest ili više lokalnih zajednica, čije gravitaciono jezgro bi bila ekonomska aglomeracija Sarajeva, a subregionalni centri na istoku potez Foča-Goražde i na zapadu Visoko.

Regiju Sarajevo bi mogle da čine (35) opštine: Stari grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi grad, Ilidža, Vogošća, Ilijaš, Pale, Trnovo, Hadžići, Rudo, Čajniče, Rogatica, Sokolac, Han Pijesak, Vareš, Visoko, Breza, Foča, Kalinovik, Goražde, Olovo, Kreševo, Rudo, Višegrad, Kiseljak, Žepča, Zavidovići, Zenica, Travnik, Novi Travnik, Vitez, Fojnica, Kakanj, Busovača. Naravno, ovdje se misli na ukupnost predratne teritorije opština. Da budemo jasniji, kad se kaže npr. Trnovo, misli se na Trnovo u okviru Federacije Bosne i Hercegovine i na Trnovo u Republici srpskoj. Prema tome, potencijalno optimalna regija bi uključivala sve danas postojeće opštine/općine na području ovih 35 predratnih opština.¹⁷

Prije rata, ovo je bilo područje gdje je na oko četritini bosanskohercegovačke teritorije živjelo oko 29% bosanskohercegovačkog stanovništva. Na prostoru ovako profilirane regije stvaralo se oko 35% društvenog proizvoda. Tu je bilo 38% radnih mjesta i oko 29% aktivnih osnovnih sredstava. Područje Regije imalo je za oko 15% viši nivo razvijenosti mjeren društvenim proizvodom po stanovniku i za oko 28% viši nivo razvijenosti mjeren stepenom zaposlenosti.¹⁸

Prvi korak je «testirati» interes svih lokalnih zajednica na ovom području da «udju» u regionalno partnerstvo, a zatim izrada socio-ekonomske analize uz podršku zavoda za statistiku (Federalnog zavoda za statistiku Bosne i Hercegovine i Zavoda za statistiku Republike Srpske). Zatim, rad na viziji, misiji, ciljevima, akcijama i implementaciji.

Ovako profilirana Ekonomska regija Sarajeva, koja je čini nam se na tragu prijedloga Evropske komisije, mogla bi “odigrati” naročito ulogu u generiranju, akceleriranju i integriranju ekonomskog razvoja Bosne i Hercegovine. Od ne manjeg značaja je otvaranje mogućnosti da se brojne šanse koje nudi regionalni razvoj Evropske unije, preko brojnih fondova, «iskoriste» za razvoj regije, a preko toga i za razvoj Bosne i Hercegovine.

Zaključak

U ovom radu, kao što se to već i iz njegovog naslova može vidjeti, bavili se ekonomskom regijom Sarajeva, i to u onom njenom smislu u kome nam se ona pokazuje u vremenu i prostoru.

U vremenu interesantno je njeno profiliranje, njena ekonomska osnova i razvoj, njena potencijalna i stvarna uloga u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

U postoru do 1992.godine, prema podjeli na područja Osnovnih privrednih komora, ona se pokazuje kao područje dvadeset šest opština, i to deset opština grada Sarajeva i

---

¹⁷

¹⁸ Isto, str.1-5

šesnaest opština iz njegovog gravitacionog okruženja. Obuhvata prostor od 8900 km², sa blizu 800 hiljada stanovnika. Ako je posmatramo u odnosu na Bosnu i Hercegovinu pokazuje se da na nju otpada manje od petine njenog stanovništva i njene teritorije, a oko četvrtina njene zaposlenosti i društvenog proizvoda. Društveni proizvod po stanovniku regije je za oko trećinu viši od prosjeka BiH.

Danas je to područje devet općina Kantona Sarajevo, grada Srpsko Sarajevo i još četiri općine iz Federacije Bosne i Hercegovine. To je prostor od oko 4 hiljade km² sa oko 550 hiljada stanovnika, oko 115 hiljada radnih mjesta, stepenom zaposlenosti ukupnog stanovništva od oko 21% i stepenom nezaposlenosti od oko 40%.

Interesantno je profiliranje regije u budućnosti. Najavljena su istraživanja u okviru rada Agencije za ekonomski razvoj regije, angažmana ekonomskih odjela nekih ambasada, Evropske komisije.

Posebno je interesantna analiza dosadašnje, sadašnje i buduće uloge regije Sarajeva, i to u lokalnom ekonomskom razvoju i globalnom ekonomskom razvoju.

Prema tome, prvi korak koji bi bilo potrebno učiniti u regionalnom razvoju Sarajeva je naučno utemeljeno definiranje gravitacionih veza između ekonomsko-urbane aglomeracije Sarajeva i njegovog okruženja, paralelno sa evidentiranjem interesa, potreba, "želja" lokalnih zajednica da formiraju ekonomsku regiju Sarajeva. Drugi korak je socio-ekonomska analiza, a zatim SWOT analiza, utvrđivanje vizije i misije, ciljeva razvoja, potom akcija koje je potrebno poduzeti u cilju implementacije, kao i monitoring cijelog postupka. Osnovni atributi svih faza rada bi trebali biti potpuna transparentnost, otvorenost za predstavnike civilnog društva, biznisa, javne administracije, naučnih i istraživačkih institucija, predstavnike svih zainteresiranih za lokalni i regionalni razvoj. Od ne manjeg značaja je rad na uključivanju u evropsku mrežu regija u cilju korištenja iskutava, transfera znanja i fondova.

Ostaje otvoreno pitanje, da li ovako profilirana Ekonomska regija Sarajeva može odigrati adekvatnu ulogu u generiranju i akceliranju ekonomskog razvoja Bosne i Hercegovine i uključivanju u evropsku mrežu regija.

Literatura

- Begić, K. (1997.): Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma. Sarajevo
- Bošnjović, I. (1969.): Centri društveno-ekonomskog razvoja BiH. Sarajevo, Ed. Ekonomski institut Sarajevo
- Bošnjović, I. (1992): Regionalizacija u Bosni i Hercegovini. Sarajevo, Ed. Ekonomski institut Sarajevo
- Bošnjović, I.(1996.): Regionalni razvoj BiH. Sarajevo, Ed. Ekonomski instiut i UNDP

- Derić, B. (1978.): Regionalni razvoj Velike Britanije. Beograd, Ed. Ekonomski institut Beograd
- Hadžimerović, H. (1964.): Osnove i pravci regionalnog privrednog razvoja BiH. Sarajevo, Ed. Ekonomski institut
- Hadžimerović, H. (1980.): Elementi ekonomske teorije regionalnog razvoja. Skopje, Simpozij: Neravnomerni regionalni razvoj u ekonomskoj teoriji i praksi, Ed. MANU
- Kamenica, S. (1982.): Prostorna koncentracija i disperzija privrede i razvoj nedovoljno razvijenih područja. Sarajevo, Ed. Ekonomski institut
- Materijali CARE QIF
- Osmanković, J. (1987.): Gravitaciona regija Sarajeva. Sarajevo, Ed. Ekonomski fakultet Sarajevo
- Osmanković, J.(2001): Regionalizacija – teorija i praksa. Sarajevo, Ed. BETA
- Osmanković, J.(2002.): Teorija i politika regionalnog razvoja. Sarajevo, Ed. Ekonomski fakultet Sarajevo
- Pokrajine v Sloveniji. (1999.):Ljubljana, Ed. Vlada Republike Slovenije Služba za lokalno samoupravo
- Šverko, M. (1995.): Upravljanje regionalnim razvojem. Rijeka, Ed. Sveučilište u Rijeci